

Ірина Грицай, к. ю. н.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМИ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МІСЦЕВІ ВИБОРИ» ЩОДО ГЕНДЕРНОЇ КВОТИ

Iryna Grytsai, PhD in Law

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Ukraine

THEORETICAL AND LEGAL PROBLEMS OF IMPLEMENTING GENDER QUOTA RULE OF THE LAW OF UKRAINE ON LOCAL ELECTIONS

The article deals with theoretical and legal problems of implementing the rule of the Law of Ukraine on Local Elections concerning the gender quota (Part 3, Article 4). There was conducted the analysis of judicial practice, the appearance of which was caused by the refusal of some territorial election commissions to register candidates lists due to non-compliance with the gender quota, or the cancellation of their registration during the local elections in Ukraine in 2015. The attention was specifically drawn to two court decisions regarding the legality of the points 3 and 4 Clarification of the CEC, according to which the territorial election commissions were obliged to register the electoral lists without complying with the quota. It was stated that when establishing the norm of the gender quota, the legislator was aware that it would not be obliged to observe, but only at the wish of political parties and because of their socially responsible behaviour in relation to the female component of society. Research and generalization of judicial practice, analysis of doctrinal, informational and analytical sources have allowed offering amendments to the Law on Local Elections.

Keywords: gender equality, judicial practice, local elections, gender quota, representative bodies of local self-government.

Постановка проблеми. Перехідний етап функціонування Української держави підвищує роль дослідження сучасних механізмів становлення системи місцевого самоврядування на основі принципу гендерної рівності. Якісний розвиток окремих адміністративно-територіальних одиниць, формування представницьких органів місцевої влади з дотриманням принципу гендерної рівності, створення відповідних умов для реалізації цього на практиці, ефективність роботи місцевої влади та дієвість кожної територіальної громади, що практично нереально без загальної підтримки держави, має прямий вплив на рівень розвитку України у цілому та, відповідно, на її міжнародний імідж.

Потреба у врегулюванні суспільних відносин, регламентації певних домінуючих у суспільстві переконань щодо того чи іншого явища, належної поведінки суб'єктів права, інформування громадськості відносно цих правил і виховання у їх дусі, збереження цілісності суспільства, запобігання появи суспільних конфліктів потребує належного нормативно-правового забезпечення.

У цьому контексті важливу роль у забезпеченні принципу гендерної рівності під час формування органів місцевого самоврядування відіграв Закон України «Про місцеві вибори». Прийняття цього нормативно-правового акту, безперечно, було покликано гарантувати адекватне, точне вираження моделей майбутніх суспільних відносин. Однак практика правозастосування деяких норм Закону України «Про місцеві вибори» виявилася неефективною, зокрема щодо гендерного збалансування. Чітке, доступне та таке, що виключає двозначність розуміння положення закону є першоосновою його якісної реалізації. Тож необхідність вироблення пропозицій щодо вдосконалення норм Закону України «Про місцеві вибори» потребує звернення до практики правозастосування у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема дотримання принципу гендерної рівності у системі місцевого самоврядування є предметом гострих суспільних дискусій, проте все ж

не отримала достатнього висвітлення у юридичній науці. Розгляд проблематики гендерного збалансування у різних сферах місцевого самоврядування здійснили О. Айвазовська, Л. Амджадін, А. Бондар, С. Горочан, І. Дорожкіна, Т. Іваніна, Н. Карбовська, В. Ковальчук, О. Ключев, Т. Литвинова, Ю. Лісовський, Л. Магдюк, Т. Марценюк, Л. Наливайко, О. Неберікут, А. Некряч, О. Петришин, С. Пономарьов, О. Уварова, І. Федорович, Т. Фулей та ін. Суттєве розходження між регламентованим та дійсним становищем жінок у суспільстві за показниками їх участі у прийнятті важливих рішень місцевого та регіонального значення, впливовості на суспільні відносини з погляду влади, представленості у місцевих, обласних радах та на вищих посадах в органах місцевого самоврядування викликає потребу у дослідженні та наданні пропозицій щодо розв'язання вказаних проблем. Серед особливо актуальних питань слід виокремити неефективну реалізацію положення Закону України «Про місцеві вибори» щодо гендерної квоти. Гендерне квотування в органах публічної влади багатьох країн світу відіграє роль перехідного засобу для підготовки громадськості до усвідомлення необхідності ширшого представництва жінок у владі різного рівня. У низці європейських держав саме гендерне квотування забезпечує постійне збільшення кількості жінок у владі.

Виклад основних положень. Не дивлячись на складну політичну ситуацію у нашій державі, 14 липня 2015 р. було прийнято Закон України «Про місцеві вибори». Новаційним положенням у Законі стало те, що згідно ч. 3 ст. 4 представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30% загальної кількості кандидатів у виборчому списку¹. Також були внесені відповідні зміни до Закону України «Про політичні партії в Україні» – введено вимогу щодо статутів політичних партій у частині інформації про гендерні квоти (п. 10 ст. 8)². Це мало б гарантувати жінкам прохід до всіх рівнів представницьких органів влади місцевого самоврядування хоча б на рівні 30%. Проте, на практиці склалася дещо інша ситуація.

Не усвідомлення вагомості гендерної рівності більшою частиною суспільства, відсутність узгодженого законодавчого положення щодо гендерної квоти та механізму її реалізації, неоднозначна позиція законодавця та недостатня підготовленість членів територіальних виборчих комісій (далі – ТВК) під час місцевих виборів 2015 р. сприяло розбіжному застосуванню ними ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» та, в результаті, в низці випадків порушенню принципу рівного виборчого права. Важливим є визнання того факту, що прийняття Закону «Про місцеві вибори» за три місяці до виборів суттєво ускладнило процедуру їх проведення, що й спровокувало значну кількість звернень до суду з метою відновлення порушених прав суб'єктів виборчого процесу.

Серед причин появи судових позовів стало й те, що деякі обласні, міські та районні ТВК відмовляли у реєстрації списків кандидатів через недотримання квоти, або скасовували їх реєстрацію. Зафіксовано масові випадки таких проблем у різних областях України. Наприклад, в одній із ТВК відмовлено партії у реєстрації списку через те, що у ньому було менше 30% чоловіків та порушено вимогу п. 10 ст. 8 Закону України «Про політичні партії в Україні»³. Проте відмова ТВК у реєстрації виборчого списку кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі у зв'язку зі вказаними причинами була визнана судом протиправною⁴.

Слід зазначити про наявність низки подібних судових позовів, рішення з яких були прийняті на користь позивачів⁵. З урахуванням вказаного вище, необхідним є розгляд та теоретико-правовий аналіз ухвалених судових рішень.

¹ Закон про місцеві вибори 2015 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 37-38, 366.

² Закон про політичні партії в Україні 2001 (Верховна Рада України). *Відомості Верховної Ради України*, 23, 118.

³ Фінальний звіт за результатами гендерного моніторингу на місцевих виборах 2015 року в Україні. <<http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:finalnyi-zvit-za-rezultatamy-gendernogo-monitoringu-2015>>.

⁴ Постанова Волинського окружного адміністративного суду, 2015. № 803/3567/15. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52121851>>.

⁵ Постанова Львівського апеляційного адміністративного суду, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52142988>>; Постанова Закарпатського окружного адміністративного суду, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51986234>>; Постанова Чернігівського окружного адміністративного суду, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52037007>>.

Так, судами вказувалося, що вичерпний перелік дій, які мають бути вчинені в межах висування кандидатів у депутати, чітко регламентовано ст.ст. 35-37 Закону «Про місцеві вибори», і такі вимоги не передбачають врахування гендерних квот, як не передбачають цього й інші спеціальні норми Закону, що визначають обов'язкові умови висування кандидатів місцевими організаціями партій. Також рішення суддів ґрунтувалися на відсутності підстави щодо гендерної квоти у 30% у ч. 1 ст. 46 Закону «Про місцеві вибори», що містить перелік умов для відмови ТВК у реєстрації кандидатів в депутати.

На думку суду, перелік підстав для відмови в реєстрації кандидатів у депутати на місцевих виборах, передбачений ч. 1 ст. 46 Закону України «Про місцеві вибори», є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. До того ж, у рішеннях суду вказувалося, що ТВК зобов'язані були керуватись у своїй роботі Роз'ясненням, затвердженим Постановою Центральної виборчої комісії (далі – ЦВК) № 362 від 23 вересня 2015 р.¹

У зв'язку із відсутністю у правовій доктрині уніфікованих критеріїв поділу норм права на імперативні та диспозитивні на практиці перманентно виникають питання: як застосувати те чи інше положення Закону? З метою забезпечення однакового застосування окремих норм Закону України «Про місцеві вибори» ЦВК 23 вересня 2015 р. затверджено Роз'яснення, в якому уточнено, що відмова в реєстрації кандидатів у депутати ... з підстав недотримання положення Закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах на підставі Закону не допускається². Зазначений пункт документу викликав низку зауважень з боку громадськості, і, як наслідок, появу судових позовів щодо законності окремих пунктів вказаного Роз'яснення Центральної виборчої комісії.

З позицій складності правозастосування цікавими й водночас показовими є два судові рішення щодо законності п.п. 3, 4 Роз'яснення ЦВК, які були прийняті 30 вересня 2015 р. у Київському апеляційному адміністративному суді у складі різних судових колегій і мають протилежне відносно одне до одного значення.

1. У першому випадку про визнання нечинним та скасування п. 4 Роз'яснення судом наголошено, що у ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» вимога щодо гендерної квоти у виборчих списках осіб однієї статі не менше 30% поширюються на усі правовідносини при проведенні місцевих виборів усіх рівнів, та без виключень. Колегією суддів констатовано про фактичне перебирання ЦВК на себе функції законодавчого органу, оскільки у п. 4 оскаржуваного Роз'яснення встановлено виключення із правила, та зазначено про те, що відмова у реєстрації кандидата ... на підставі п. 1 ч. 1 ст. 46 Закону «Про місцеві вибори» не допускається, оскільки даною нормою не передбачена відмова в реєстрації при недотриманні вимог ч. 3 ст. 4 вказаного Закону. Недопустимим, з позицій суду, стало й те, що суб'єкт виборчого права на власний розсуд приймає рішення щодо необхідності дотримання встановленої Законом норми, яка визначає обов'язкову для всіх кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах вимогу³. З огляду на це, п. 4 Роз'яснення визначено судом таким, що суперечить вимогам Закону «Про місцеві вибори».

Також судом акцентовано, що невиконання місцевою організацією партії вимоги гендерного представництва є обґрунтованою підставою у відмові в реєстрації кандидата на підставі п. 1 ч. 1 ст. 46 Закону. Відтак, порушення встановленого порядку, а саме – порядку складання виборчого

¹ Постанова про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових та перших місцевих 2015 (Центральна виборча комісія). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15>>.

² Постанова про Роз'яснення щодо застосування деяких положень Закону України «Про місцеві вибори» під час реєстрації кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та старости села, селища, висунутих місцевими організаціями політичних партій на чергових, позачергових та перших місцевих 2015 (Центральна виборча комісія). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0362359-15>>.

³ Постанова Київського апеляційного адміністративного суду, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51659827>>.

списку кандидатів без дотримання вимог гендерної рівності, встановлених ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» вже є самостійною та достатньою підставою для відмови в реєстрації. З урахуванням наведеного вище, судом визнано нечинним та скасовано п. 4 Роз'яснення ЦВК.

2. По другій, сутнісно аналогічній справі судовою колегією Київського апеляційного адміністративного суду було відмовлено у задоволенні адміністративного позову про визнання протиправними та скасування п.п. 3 та 4 Роз'яснення ЦВК¹.

Суд, відмовляючи у задоволенні позову, з рішенням якого надалі погодився Вищий адміністративний суд України², виходив з того, що за положеннями ст. 17 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» – Комісія, зокрема, забезпечує дотримання передбачених Конституцією та законами України принципів і засад виборчого процесу та процесу референдуму; приймає обов'язкові для використання в роботі виборчих комісій роз'яснення і рекомендації з питань застосування законодавства України про вибори. Рішення Комісії, прийняте в межах її повноважень, є обов'язковим для виконання всіма суб'єктами відповідного виборчого процесу чи процесу референдуму, в тому числі відповідними виборчими комісіями і комісіями з референдумів нижчого рівня, а також органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами України (ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Центральну виборчу комісію»). Також у постанові Суду зазначено про відповідність законодавству п.п. 3, 4 Роз'яснення ЦВК, які не суперечать вимогам ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори». Тому в порядку апеляційного провадження перше судові рішення щодо протиправності п. 4 Роз'яснення, про яке йшлося вище, було скасовано.

Важливо наголосити, що як у судових рішеннях, так і в окремих думках суддів по вищенаведених справах висловлені наступні позиції відносно ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори»: 1) імперативна й така, що носить загальнообов'язковий характер, а відтак ЦВК при прийнятті п. 4 Роз'яснення діяла всупереч вимог Закону³; 2) має декларативний характер, оскільки не містить санкцію, яка б застосовувалася до суб'єкта виборчого права в результаті її недодержання (невиконання)⁴. Тому, окремого теоретико-правового розгляду потребує питання щодо імперативності чи диспозитивності ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори», враховуючи існуючі наукові розробки вітчизняних та зарубіжних науковців.

Соціальне значення і цінність правових норм визначаються їх регулюючою роллю. Імперативний та диспозитивний методи правового регулювання суспільних відносин мають відносно самостійний характер і реалізуються різними правовими засобами й спричиняють появу таких правових явищ, як імперативні та диспозитивні норми. У юриспруденції проблема імперативності та диспозитивності вивчається у їх взаємозв'язку, ігнорування чого унеможливило повноцінне, об'єктивне та всебічне дослідження правової природи цих явищ.

Імперативність – феномен присутності у праві категоричних наказів: заборон та позитивних зобов'язань, укладених в нормах-принципах і нормах, що встановлюють юридичні обов'язки й закріплюють основні юридичні права, як результат впливу імперативного методу правового регулювання на суспільні відносини шляхом встановлення юридичних обмежень⁵. Імперативні положення закріплюють такий варіант поведінки суб'єктів права, якого вони повинні неухильно дотримуватися, диспозитивні положення встановлюють варіанти поведінки, однак дозволяють суб'єктам права самим визначатися з вибором прав та обов'язків у конкретних правовідносинах⁶.

¹ Постанова Київського апеляційного адміністративного суду, 2015 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52925001>>.

² Ухвала Вищого адміністративного суду України, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52079370>>.

³ Постанова Київського апеляційного адміністративного суду, 2015. <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51659827>; Окрема думка судді Київського апеляційного адміністративного суду Старової Н. Е. стосовно постанови у справі №875/37/15, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51757293>>.

⁴ Окрема думка Судді Київського апеляційного адміністративного суду Чаку Є. В. стосовно постанови у справі №875/36/15, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51659841>>.

⁵ Грушевская, Е.В. (2008). Императивность в гражданском праве: понятие и правовая природа. *Общество и право*, 1 (19), 95.

⁶ Риндюк, В.І. (2012). *Проблеми законодавчої техніки в Україні: теорія та практика*: монографія. Київ: Юридична думка, 129.

Примусовість виконання соціальних норм нерозривно пов'язана з імперативністю нормативних приписів. Ознака імперативності робить акцент на сприйнятті індивідом якогось варіанта поведінки як правила, обов'язкового до виконання¹. Реальне забезпечення певної соціальної потреби, переважно, вимагає встановлення цього на законодавчому рівні у формі імперативної норми. Згодом це переростає в обов'язковість у суспільній свідомості.

Критерієм відмежування імперативних норм від диспозитивних є критерій залежності чи незалежності поведінки суб'єктів від їх власного розсуду. Норма, що являє собою категоричний припис і діє незалежно від розсуду суб'єкта права, є імперативною нормою права. Ті ж норми, які залишають простір для вибору форм поведінки є за характером диспозитивними². Не дивлячись на те, що питання поділу права на публічне та приватне має давню історію, єдині критерії розмежування імперативних та диспозитивних норм права все ж відсутні.

Імперативні норми мають однозначне (безумовне, беззастережне) формулювання і виключають будь-які альтернативні варіанти³. В імперативних (зобов'язувальних і заборонювальних) положеннях застосовується категорично виражена повинність: «зобов'язаний», «повинен», «заборонено», «не може», а диспозитивні нерідко використовують вирази «має право», «може», «за відсутності іншої угоди», «за відсутності інших умов» тощо⁴. Змістовно імперативна правова норма являє собою тільки необхідний державі варіант поведінки суб'єктів права і не містить будь-яких додаткових вказівок щодо її застосування, властивих диспозитивним правовим нормам.

З урахуванням цього, можна попередньо підсумувати, що ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» відповідно до форми її викладу має імперативний (зобов'язальний) характер, оскільки не передбачає можливості включати чи не включати до свого списку 30% осіб однієї статті, а зобов'язує партії: «у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30% загальної кількості кандидатів у виборчому списку». В іншому випадку законодавцем застосовувалася б інша термінологія: «бажано», «рекомендовано» та ін.

Категорію імперативності супроводжують ряд ознак, серед яких – забезпечення силою держави шляхом встановлення можливості настання несприятливих для суб'єкта наслідків у разі недотримання моделі поведінки, передбаченої імперативною нормою⁵. Тобто, застосовуються санкції у разі недотримання норми. Й саме про це – відсутність санкції у разі недотримання гендерної квоти у Законі України «Про місцеві вибори» – йшлося у більшості судових рішеннях. У зв'язку зі вказаним виникає питання: чому законодавцем не було передбачено санкції за недотримання гендерної квоти?

Вважаємо, що відповідь на це запитання можна знайти у листі № 04-29/15-5092 від 22 вересня 2015 р. Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя за зверненням ЦВК щодо відсутності у статутах гендерної квоти як підстави для відмови в реєстрації списку кандидатів. Так, на думку членів вказаного Комітету, недотримання місцевими організаціями статуту політичної партії в частині, наприклад, встановлення ними квот представництва осіб однієї статі у виборчих списках не має наслідком юридичну відповідальність, встановлену Законом «Про місцеві вибори» у вигляді відмови в реєстрації кандидата (кандидатів), а може тягнути лише застосування внутрішньопартійних заходів впливу або санкцій⁶. Головою вказаного Комітету наголошено, що наявність в Законі гендерних положень свідчить про задекларований намір у майбутньому дотримуватися цих положень, але не зараз.

Отже, аналізуючи зміст вказаного листа, можна резюмувати, що встановлюючи норму гендерної квоти, законодавець усвідомлював, що вона не буде дотримуватися в обов'язковому порядку, а лише за бажанням політичних партій та їх соціально-відповідальною поведінкою

¹ Заморська, Л.І. (2013). *Правова нормативність та її інституціоналізація в Україні*: монографія. Одеса: Фенікс, 41-42.

² Магрело, М.В. (2012). Становлення правового імперативу як соціального регулятора. *Юридична наука*, 6, 13.

³ Абрамова, Е.Н. и др. (2010). *Гражданское право: учебник*. Москва: Пресс, Т. 1, 589.

⁴ Скаун, О.Ф. (2014). *Теорія права і держави*: підручник. Київ: Правова єдність: Алерта, 301; Нашиц, А. (1974). *Правотворчество: теория и законодательная техника*. Москва: Прогресс, 177-178.

⁵ Грушевская, Е.В. (2010). *Императивность в российском гражданском праве*: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Краснодар, 8.

⁶ Ухвала Вищого адміністративного суду України, 2015. <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52079370>>.

по відношенню до жіночої частини суспільства. За формою свого викладу ч. 3 ст. 4 Закону «Про місцеві вибори» свідчить про намір парламенту України визначити її як імперативну. Однак, відсутність санкцій у законодавстві щодо недотримання 30% гендерної квоти на практиці призвело до фактичного ігнорування цієї норми.

Висновки. Підводячи підсумки, важливо констатувати наступне.

1. Для нормального функціонування будь-якого суспільства, у тому числі й на місцевому рівні, необхідний певний порядок і урегульованість суспільних відносин, які досягаються за допомогою норм права, що визначають характер поведінки людей. Важливе значення для розвитку громадянського суспільства має захист нормами права законних інтересів, що відповідають об'єктивним соціально значущим інтересам, до яких сьогодні справедливо можна віднести й гарантування принципу гендерної рівності. В іншому випадку виникає порушення балансу різних інтересів та потреб у суспільстві.

2. Імперативні норми права застосовуються для спрямування поведінки суб'єкта правовідносин у потрібному для держави та суспільства напрямі з метою забезпечити необхідний та соціально важливий результат. Метою встановлення ч. 3 ст. 4 Закону України «Про місцеві вибори» як імперативної норми є: 1) юридичне обмеження, спрямоване на захист суспільних інтересів у встановлених законом межах; 2) захист соціально значущих законних інтересів суспільства та держави у превентивному порядку. Норма є прогресивною за своєю суттю, проте на практиці не має прямого впливу на формування партіями виборчих списків. Прогалиною Закону є неімперативність норми щодо гендерної квоти, оскільки серед підстав для відмови у реєстрації списків кандидатів відсутня така підстава, як недотримання квоти. Серед головних причин неналежного забезпечення реалізації норми щодо гендерної квоти є політичні, соціально-економічні та інші умови, властиві для конкретного етапу розвитку українського суспільства.

3. Дослідження та узагальнення судової практики, аналіз доктринальних та інформаційно-аналітичних джерел зумовили запропонувати викласти п. 5 ч. 1 ст. 38 (Умови реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному виборчому окрузі) Закону України «Про місцеві вибори» у наступній редакції: «5) виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії, який має представляти не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів однієї статі, за формою, затвердженою Центральною виборчою комісією, на паперових носіях, підписаного керівником місцевої організації партії, засвідченого печаткою місцевої організації партії або відповідної організації партії вищого рівня, та в електронному вигляді». Таке формулювання сприятиме уникненню конфліктів між суб'єктами виборчого процесу та забезпечить належне представництво жінок на наступних місцевих виборах в Україні.

References:

1. *Zakon Ukrainy pro mistsevi vybory 2015* [The Law of Ukraine on Local Elections 2015]. (The Verkhovna Rada of Ukraine) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [The news of the Verkhovna Rada of Ukraine], 37-38. [in Ukrainian].
2. *Zakon Ukrainy pro politychni partii v Ukraini 2001* [The Law of Ukraine on Political Parties in Ukraine 2001]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [The news of the Verkhovna Rada of Ukraine], 23. [in Ukrainian].
3. *Finalnyi zvit za rezultatamy gendernoho monitorynhu na mistsevykh vyborakh 2015 roku v Ukraini* [Final report on gender monitoring results in local elections in 2015 in Ukraine] [http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:finalnyi-zvit-za-rezultatamy-gendernoho-monitoryngu-2015](http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:finalnyi-zvit-za-rezultatamy-gendernogo-monitoryngu-2015) [in Ukrainian].
4. *Postanova Volynskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu 2015* [The resolution of Volyn District Administrative Court], 803/3567/15 <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52121851>> [in Ukrainian].
5. *Postanova Lvivskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu 2015* [The resolution of Lviv Administrative Court of Appeal], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52142988>> [in Ukrainian].
6. *Postanova Zakarpatskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu 2015* [The resolution of Transcarpathian District Administrative Court], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51986234>> [in Ukrainian].
7. *Postanova Chernihivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu 2015* [The resolution of Chernigiv District Administrative Court], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52037007>> [in Ukrainian].
8. *Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu 2015* [The resolution of Kyiv Administrative Court of Appeal], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51659827>> [in Ukrainian].
9. *Postanova Kyivskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu 2015* [The resolution of Kyiv Administrative Court of Appeal], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52925001>> [in Ukrainian].
10. *Ukhvala Vysshchoho administratyvnoho sudu Ukrainy 2015* [The decision of the High Administrative Court of Ukraine], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52079370>> [in Ukrainian].

11. *Ukhvala Vyshchoho administratyvnoho sudu Ukrainy 2015* [The decision of the High Administrative Court of Ukraine], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52079370>> [in Ukrainian].
12. *Okrema dumka suddi Kyivskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu Starovoi N. E. stosovno postanovy u spravi №875/37/15 2015* [The separate opinion of the judge of Kyiv Administrative Court of Appeal of Ukraine N. Starova concerning the ruling in the case №875/37/15], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51757293>> [in Ukrainian].
13. *Okrema dumka Suddi Kyivskoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu Chaku Ye. V. stosovno postanovy u spravi 2015* [A separate opinion of the judge of Kyiv Administrative Court of Appeal of Ukraine Ye. Chaku concerning the ruling in the case №875/36/15], <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51659841>> [in Ukrainian].
14. Grushevskaya, E. V. (2008). Imperativnost v grazhdanskom prave: ponyatie i pravovaya priroda [Imperativeness in civil law: the conceptual and legal nature]. *Obschestvo i pravo*. [The society and law] №1 (19). [in Russian].
15. Ryndiuk, V. I. (2012). Problemy zakonodavchoi tekhniky v Ukraini: teoriia ta praktyka [Problems of legislative technique in Ukraine: theory and practice: monography]. Kyiv: *Yurydychna dumka* [Legal thoughts]. [in Ukrainian].
16. Mahrelo, M. V. (2012). Stanovlennia pravovoho imperatyvu yak sotsialnoho rehuliatora [The formation of a legal imperative as a social regulator]. *Yurydychna nauka* [Legal science] № 6. [in Ukrainian].
17. Abramova E. N., (2010). *Grazhdanskoe pravo: uchebnyk*. [The Civil law: textbook] Moscow: Press, Vol. 1. [in Russian].
18. Grushevskaya, E. V. (2010). Imperativnost v rossiyskom grazhdanskom prave [Imperativeness in Russian civil law]: thesis for PhD in Law. Krasnodar. [in Russian].